

پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی

سال اول، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹۱

دریافت: ۹۱/۶/۲۷ پذیرش: ۹۲/۲/۱

صص ۳۹-۵۸

بررسی رابطه احساس امنیت و اعتماد اجتماعی در میان شهروندان (مطالعه موردی ساکنان شهر کرمانشاه)

حامد یاری، کارشناس ارشد برنامه‌ریزی رفاه اجتماعی*
جعفر هزار جریبی، استاد گروه علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه احساس امنیت در چهار بعد (احساس امنیت اقتصادی، احساس امنیت سیاسی، احساس امنیت قضایی و احساس امنیت عمومی) و اعتماد اجتماعی در سه بعد (اعتماد بنیادین، اعتماد بین فردی و اعتماد تعمیم یافته) در میان ساکنان شهر کرمانشاه به انجام رسید. این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از انواع تحقیقات توصیفی-همبستگی است. جامعه آماری شهروندان بالای ۱۸ سال شهر کرمانشاه بود که با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای ۳۹۰ نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند. برای جمع‌آوری اطلاعات از روش پیمایشی و پرسشنامه‌های استاندارد و محقق ساخته استفاده شده است که پایایی آن با آلفای کرونباخ تأیید گردید. نتایج به دست آمده گویای آن است که بین ابعاد مختلف احساس امنیت و ابعاد اعتماد اجتماعی همبستگی مستقیم وجود دارد که در این میان احساس امنیت اقتصادی با مقدار ۰/۵۴۲ بیشترین همبستگی را با اعتماد بین فردی نشان داد. دیاگرام تحلیل مسیر نیز تأثیر مستقیم همه متغیرهای وارد شده را بر اعتماد اجتماعی نشان داد که در این میان احساس امنیت اقتصادی با مقدار ۰/۲۱۱ بیشترین تأثیر مستقیم را بر اعتماد اجتماعی داشت. واژه‌های کلیدی: احساس امنیت، ابعاد احساس امنیت، اعتماد اجتماعی، ابعاد اعتماد اجتماعی.

بیان مسأله

وجوه امنیت را در خود مستقر دارد. این مفهوم از مفاهیم مهم و تأثیرگذار بر مسائل حوزه رفاه اجتماعی است؛ بدین معنا که رفاه بدون احساس امنیت معنا نخواهد داشت، اما با توجه به درجه حساسیت و اهمیت بسیار زیاد و تأثیر آن بر زندگی همه افراد چنانکه شایسته است، بدان پرداخته نشده است و این در حالی است که برقراری امنیت و احساس آن می‌تواند پتانسیل نیرومندی برای رشد و تعالی از سطح فردی تا فراملی را در بر بگیرد و البته، عکس آن نیز صادق است. در شرایط عدم امنیت گسترش آسیب‌های اجتماعی و افزایش جرم و جنایت به عنوان نشانه‌هایی برای ضعف آن تلقی می‌شود و بیانگر تنزل امنیت اجتماعی است.

از سوی دیگر، آنچه مسلم است، این است که تأمین امنیت و ایجاد احساس امنیت در جامعه صرفاً از سوی دولت امکان پذیر نخواهد بود، بلکه آحاد مردم به عنوان کنشگران فعال در عرصه اجتماعی در بر آوردن این مهم نقش بسزایی دارند. لذا به منظور دستیابی به رفاه که از مهمترین اهداف و خواسته‌های هر جامعه‌ای است، پرداختن به موضوع امنیت به عنوان یکی از عمده‌ترین شاخص‌های رفاه و توسعه ضروری می‌نماید. احساس امنیت تحت تأثیر عوامل متعددی قرار دارد که یکی از این عوامل تأثیرگذار مقوله اعتماد اجتماعی است. لزوم شکل‌گیری پیوندهای اجتماعی افراد و در نتیجه آن روابط بین افراد، بیانگر مؤلفه مهمی به نام اعتماد اجتماعی در بین افراد است. اعتماد مفهوم کانونی در نظریات کلاسیک جامعه‌شناسی و نیز محور اصلی تئوری‌های نوین سرمایه اجتماعی و زمینه تعاملات و روابط اجتماعی است. در واقع، مفهوم اعتماد در دیدگاه صاحب‌نظران جامعه‌شناسی جایگاه ویژه‌ای دارد. اعتماد را می‌توان مهمترین پارادایم نظم و محور تفکرات جامعه‌شناسانی؛ نظیر دورکیم و تونیس قلمداد کرد. اعتماد در

منظور از امنیت رهایی از خطر و تهدید و نبود ترس نسبت به عوامل بیرونی است. امنیت رد کردن تهدیدات و فرصت‌های تهدید آمیز است که تنها به حوزه‌های اقتصاد، فرهنگ، سیاست محدود نمی‌شود، بلکه تمامی جنبه‌ها و شؤون اجتماعی را در بر می‌گیرد. امنیت استحقاق طبیعی هر فرد و نخستین شرط تداوم زندگی و همزیستی است و همان گونه که نیاز به غذا، مسکن و... برای زندگی انسان ضروری است، امنیت نیز کالایی عمومی و ضروری است و همان‌طور که در سلسله مراتب نیازهای مازلو مطرح شده است، نیاز به امنیت بلافاصله پس از نیازهای اساسی و فیزیولوژیک مطرح شده و به عبارت دیگر، مهمترین نیاز پس از برطرف شدن نیازهای اولیه است. انسان‌ها همواره به طرق مختلف درصدد محافظت از خود در مقابل تهدیدات و خطرات و آسیب‌ها بوده‌اند، اما در جوامع جدید و با توجه به گسترش نهادهای اجتماعی و پیچیده‌تر شدن حیات اجتماعی، امنیت دارای انواع و گونه‌های مختلفی شده و به عبارتی، می‌توان گفت امنیت در تمامی ابعاد زیست - محیطی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی رخنه کرده است. همچنین، احساس امنیت و ضریب امنیت بالا از شاخص‌های توسعه یافتگی و وضعیت بسامان است که این شاخص به عنوان یکی از مهمترین شاخص‌های رفاه اجتماعی دیگر شاخص‌های این مقوله را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد. رشد و توسعه همواره در سایه حداقلی از امنیت فراهم گردیده و همواره جستجوی امنیت از مهمترین انگیزه‌ها و نیازهای انسان بوده است که مهمترین نیاز همه اجتماعات محلی، ملی و منطقه‌ای به شمار می‌رود. احساس امنیت بعد ذهنی این مقوله است و می‌توان گفت به نوعی کلیه

می‌شود. عدم اهتمام نسبت به چنین کاری ممکن است در آینده موجب ضعف فرهنگ شهروندی و هویت ملی شود و جامعه را با چالش‌های جدی‌تری مواجه سازد و حرکت توسعه‌ای کشور را به تعویق اندازد.

امنیت و احساس امنیت را چه مفهومی سیاسی و حکومتی تلقی کنیم و چه آن را به عنوان پدیده‌ای اجتماعی و در معنایی عام در نظر بگیریم که همه افراد جامعه در ساخت و حفظ آن مشارکت دارند، با مفهوم اعتماد اجتماعی مرتبط است. از آنجا که اعتماد اجتماعی پیش شرط هر تعامل اجتماعی مؤثر محسوب می‌شود و می‌تواند تعامل را از فرو گلتیدن در چاه رفتار نابهنجار باز دارد، باعث پیدایش آرامش و امنیت روانی می‌شود. در چنین شرایطی، اعضای جامعه برای حرکت موفقیت‌آمیز اقتصادی، توسعه سیاسی و مشارکت اجتماعی با احساس امنیت شروع به فعالیت می‌کنند. ابعاد مختلف اعتماد اجتماعی می‌تواند احساس امنیت را در محدوده‌های کوچک و وسیع ایجاد نماید تا اعضای جامعه در کلیه تعاملات خود با سازمان‌ها، دولت، نیروی انتظامی، نهادهای اقتصادی و سایر اعضای جامعه احساس امنیت و آرامش کنند (گروسی و همکاران، ۱۳۸۶: ۲۸). در واقع احساس امنیت از طریق اعتماد به ارگان‌های تأمین‌کننده امنیت، دولت، مدرسه، نظام اقتصادی، خانواده، شبکه دوستان و ... تأمین می‌شود. بنابراین، درجه اعتماد ورزی فرد به دیگران، مشخصه مناسبی برای تعیین درجه احساس امنیت وی تلقی می‌گردد. با توجه به آنچه گفته شد، این پژوهش بر آن است که رابطه بین احساس امنیت و اعتماد اجتماعی را در بین شهروندان کرمانشاه بررسی کند.

مبانی و دیدگاه‌های نظری

الف) احساس امنیت: امنیت به معنای ایمن شدن، در امان بودن و بی‌بیمی، آرامش و آسودگی است. احساس

عین حال بستر تعاملات و روابط اجتماعی و کانون مفهوم سرمایه اجتماعی است. گرانووتر معتقد است هنگامی که توافقاتی در چارچوب بزرگتر روابط شخصی و شبکه‌های اجتماعی حاصل می‌شود، اعتماد ایجاد می‌گردد و انگیزه تخلف از مقررات رنگ می‌بازد (ناطق‌پور، ۱۳۸۴: ۵). اعتماد را می‌توان مهمترین مؤلفه نظم اجتماعی قلمداد کرد. به همین جهت، آیزنشتات به درستی متذکر می‌شود که مهمترین مسأله نظم اجتماعی برای بنیانگذاران اعتماد و همبستگی است؛ یعنی بدون انسجام و نوعی اعتماد، پایداری نظم اجتماعی غیرممکن است (چلپی، ۱۳۸۴). در واقع، اعتماد اجازه می‌دهد که افراد به راحتی با یکدیگر ارتباط برقرار کنند و به واسطه این تسهیل کنش است که از اعتماد به عنوان یکی از مهمترین ابعاد سرمایه اجتماعی یاد می‌شود (کلمن، ۱۳۷۷: ۴۵۶). شواهد بسیاری دال بر کاهش اعتماد اجتماعی در تمام ابعاد و سوگیری عاطفی و خاص‌گرا در روابط کنشگران در تمام سطوح در جامعه ایران وجود دارد (چلپی، ۱۳۷۵: ۷۷). پژوهشی که در مورد ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان در سال ۱۳۸۰ توسط دفتر طرح‌های ملی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی انجام گرفت، نشان می‌دهد که به طور کلی بی‌اعتمادی در میان افراد جامعه حاکم است؛ مثلاً "در رابطه با رواج دورویی در میان مردم بیشترین پاسخ‌ها زیاد و خیلی زیاد به ترتیب ۳۷/۴ و ۲۹/۴ درصد بوده است (غفاری، ۱۳۸۳). همچنین، نتایج این پژوهش در سال ۱۳۸۲ حاکی از آن است که میزان اعتماد مردم به کسانی که نمی‌شناسند؛ یعنی همان اعتماد تعمیم یافته برابر ۱۴/۲ درصد است که بسیار پایین است (دفتر طرح‌های ملی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۲). با در نظر گرفتن این مسأله که در یک جامعه پیشرفته، بالا بودن اعتماد اجتماعی از شاخصه‌های مهم به شمار می‌رود، لذا پایین بودن این نوع اعتماد در هر جامعه‌ای از موانع اصلی توسعه و پیشرفت محسوب

یک مقدار اعتماد اساسی به خود نشان داده می‌شود که آسیب‌پذیری‌های وجودی را سرکوب یا کند می‌کند یا به عبارت دیگر، آدم‌ها نوعی تلقیح عاطفی می‌شوند که آنها را در برابر دلهره‌های وجود که همه انسان‌ها بالقوه در معرض آنها قرار دارند، محافظت می‌کند. عامل این تلقیح تشخیصی است که مواظبت اساسی را در دوران کودکی به عهده دارد که برای بیشتر آدم‌ها این شخصیت همان مادر است (گیدنز، ۱۳۷۷: ۱۱۲). وی معتقد است که مدرنیته احتمال خطر را در بعضی از حوزه‌های شیوه‌های زندگی کاهش می‌دهد، ولی در عین حال پارامترهای خطر آفرین نوین و کاملاً ناشناخته‌ای را نیز به همان حوزه‌ها وارد می‌سازد. دنیای مدرنیته کنونی آکنده از تهدیدها و خطرهایی هول‌انگیز است، نه به علت آنکه به طرز اجتناب‌ناپذیری به سوی مصیبت و فاجعه پیش می‌رود، بلکه بدان سبب که خطرهای احتمالی بی‌سابقه‌ای را وارد میدان می‌کند که نسل‌های پیشین به هیچ وجه با آنها سروکار نداشتند (گیدنز، ۱۳۷۷: ۱۲۴). گیدنز صورت‌های عمده سیمای مخاطره‌آمیز مدرنیته را به دو قسمت تقسیم می‌کند: یکی آنهایی که توزیع مخاطرات را تغییر می‌دهند (جهانی شدن مخاطره از جهت تراکم و شمار فزاینده رخدادهای احتمالی، نفوذ دانش انسانی در محیط مادی مخاطره، توسعه محیط‌های مخاطره‌نهادمند) و دیگری آنهایی که تجربه مخاطره یا ادراک مخاطرات تصور شده را دگرگون می‌کنند (آگاهی به مخاطره به عنوان حذف مخاطره، آگاهی خوب توزیع شده در مورد مخاطره، آگاهی به محدودیت‌های مهارت‌های تخصصی) (گیدنز، ۱۳۷۷: ۱۴۸).

نیکلاس لوهمان: جامعه‌شناس معاصر آلمانی تئوری امنیت خود را با تأکید بر طبقه‌بندی جهان فردی به حوزه

امنیت نیز عبارت از نوعی ذهنیت و جهت‌گیری روانی مثبت (رضایتبخش، قانع‌کننده و آرام‌بخش) شهروندان نسبت به عدم تأثیرگذاری حضور و بروز رویدادها و وقایع ضدامنیتی (تهدیدات) در شرایط فعلی و آتی است (حاجیان، ۱۳۸۴: ۲۸). همچنین، احساس امنیت به معنای فقدان هراس از اینکه ارزش‌های انسانی مورد حمله قرار گیرد یا به مخاطره نیفتد و به نبود هراس و بیم نسبت به حقوق و آزادی‌های مشروع، اطمینان و آرامش خاطر، ایمنی، آرامش قلب و خاطر جمع بودن است (نوروزی و فولادی سپهر، ۱۳۸۸: ۱۴۹). احساس امنیت تلفیقی از عوامل فردی، روانی و اجتماعی تلقی می‌شود. امنیت بعد عینی مسئله و احساس امنیت به عنوان بعد ذهنی تلقی می‌شود. یکی از علل مهم احساس ناامنی ممکن است به خاطر، موقعیت و وضعیت خاص حاکم بر یک جامعه باشد و فرد به خاطر پاره‌ای از عوامل محل امنیت در جامعه احساس ناامنی کند.

آنتونی گیدنز: از نظر گیدنز امنیت وجودی یکی از صورت‌های مهم احساس امنیت به معنای وسیع آن است. این اصطلاح به اطمینانی بر می‌گردد که بیشتر انسان‌ها به تداوم شخصیت هویت خود و دوام محیط‌های اجتماعی و مادی کنش در اطراف خود دارند. احساس اعتمادپذیری اشخاص و چیزها برای احساس امنیت وجودی اهمیت بنیادی دارد. امنیت وجودی با هستی در جهان سروکار دارد، اما این امنیت نه پدیده‌ای شناختی، بلکه پدیده‌ای عاطفی است که در ناخود آگاه ریشه دارد. احساس این نوع امنیت از نخستین روزهای زندگی به واسطه عادات و امور روزمره در فعالیت‌های انسان پدید می‌آید. سرچشمه‌های چنین امنیتی را باید در برخی تجربه‌های دوران کودکی پیدا کرد. منظور گیدنز این است که در آدم‌های بهنجار در اوایل زندگی خود

این تهدیدها به علت‌های خارجی و فوق طبیعی نسبت داده می‌شوند. به هر روی، این تهدیدها از طریق فرآیندهای مدرنیته که در صنعت گرایی اولیه رخ داد، در جریان توسعه کنترل عقلانی ابزاری به بیم‌هایی محاسبه‌پذیر تبدیل گردیدند (بک؛ به نقل از لاپتن، ۱۳۸۰: ۳۰).

دوره مدرنیته: بیم‌ها در این دوران امور تعیین شدنی و غیر قطعی و محاسبه‌پذیر فهمیده و به منزله محصول انتخاب اجتماعی در نظر گرفته می‌شدند که می‌بایست در برابر فرصت‌ها سبک و سنگین و سنجیده و پذیرفته می‌شدند و با آنها مقابله می‌شد یا صرفاً به افراد تحمیل می‌شد (بک؛ به نقل از لاپتن، ۱۳۸۰: ۷۷). دوره مدرن متأخر: در این دوران بنیادهای منطقی بیم به آن صورتی که در مدرنیته اولیه توسعه یافته بود، واژگون شده یا به حالت تعلیق در آمده است. در جامعه بیم زده روش‌های مدرنیستی محاسبه بیم دیگر کارایی ندارد. بیم‌های جامعه مدرن متأخر به سبب ماهیت غیر محلی و آثار بالقوه درازمدتی که دارند، به سادگی قابل محاسبه نیستند. مخاطره‌های معاصر را فقط با استفاده از ابزارهای تکنولوژیک می‌توان کاهش داد، اما هیچ گاه نمی‌توان به طور کامل آنها را از میان برداشت (همان: ۷۸).

باری بوزان: بوزان از نخستین نظریه پردازانی است که بحث‌های منسجمی از امنیت مطرح کرده است و کارهای وی در این زمینه در توسعه بخشیدن به مطالعات امنیت اهمیت وافری دارد. عنصر اصلی در کتاب بوزان با عنوان مردم، هراس و دولت‌ها بوزان وسعت بخشیدن به طرح امنیت است؛ بدین معنا که به جای آنکه با یک بخش سروکار داشته باشد در پنج بخش به بحث امنیت توجه کرده است. برای این کار بوزان اجتماعات انسانی را تحت تأثیر پنج بخش اساسی

آشنا و حوزه ناآشنا ارائه می‌دهد. دنیای آشنا حیطة هنجارها و عادت‌هایی است که برای حفظ انسجام و تعیین سیستم اجتماعی کافی به نظر می‌رسد (هیکی به نقل از باباخانی، ۱۳۸۹: ۱۸۶)، لیکن در جهان مدرن که لوهمان بیشتر حوزه‌های آن را در ذیل دنیای ناآشنا طبقه‌بندی می‌کند، این هنجارها دیگر هیچ کارکردی نخواهند داشت و همین امر سبب ساز احساس ناامنی فرد در این حوزه است. از دید لوهمان تا زمانی که فرد در حوزه آشنا زندگی می‌کند، احساس ناامنی نمی‌کند (این به این معنا نیست که در این حوزه ناامنی وجود ندارد). احساس ناامنی زمانی به وجود می‌آید که فرد پا به دنیای ناآشنا می‌گذارد. وی تنها راه حل ایجاد احساس امنیت در حوزه ناآشنا را اعتماد به سیستم های انتزاعی می‌داند (Jalava, 2003:3).

الریش بک: این جامعه شناس آلمانی مفاهیمی از قبیل جامعه پر بیم، بیم زده، پرمخاطره یا جامعه ریسکی را مورد توجه قرار داده است. بک معتقد است که تمامی جوامع در دوران‌های تاریخ بشر به لحاظ حیات و سلامت در معرض تهدید بوده‌اند و بنابراین، می‌توان آنها را جوامع بیم زده توصیف کرد. با این حال، او اصطلاح جامعه بیم زده را منحصراً برای توصیف روندهای دوران معاصر به کار می‌گیرد. از نظر او جامعه بیم زده یا خطرخیز، جامعه‌ای است که در مواجهه با چالش‌هایی که احتمالاً توسط خودش خلق شده و در ابتدا پنهان بوده است، باعث نوعی از خود بیگانگی در زندگی ساکنان زمین گردیده است (Helen, 2003:48). وی برای بررسی بیم‌ها سه دوران را از یکدیگر متمایز می‌کند: جوامع ماقبل مدرن: در این جوامع تهدیدهای معمول و متداول (طاعون، بلایای طبیعی، جنگ‌ها و همچنین جادو) محاسبه ناشدنی انگاشته می‌شوند، زیرا

تنبیهی از سلب اعتماد باشد. وقتی فرهنگ اعتماد یکطرفه باشد، به نحو گسترده‌ای بر روی اعتماد متمرکز شده، ولی نسبت به سلب اعتماد بی‌اعتنا بوده، اغماض می‌ورزد. در حقیقت، این فرهنگ خام و ساده لوحانه است و پیامدهای کژکارکردی زیادی دارد. این فرهنگ اعتماد زمانی دارای کژکارکردی است که دچار رکود بوده، در مقابل عوامل سلب اعتماد و رواج بی‌اعتمادی از خود واکنشی نشان ندهد (زتومکا، ۱۳۸۴: ۱۲۹).

پاتنام: معتقد است نوعی تحلیل تعادلی بین سه عنصر مهم سرمایه اجتماعی برقرار است. منظور وی از این سه عنصر اعتماد اجتماعی، هنجارهای معامله متقابل و شبکه‌های مدنی است که هر یک باعث تقویت دیگری می‌شود. وی معتقد است اعتماد اجتماعی به هنجارهای معامله متقابل، شبکه‌های اجتماعی و مشارکت مدنی و همکاری موفقیت‌آمیز متقابلاً یکدیگر را تقویت می‌کنند. او در آخرین کار خود بر این مسأله تأکید می‌ورزد که اعتماد اجتماعی و عضویت مشارکتی سرمایه اجتماعی را شکل می‌دهد که برای توسعه مؤسسات و سازمان‌های سیاسی همانند فعالیت اقتصادی اساسی است (Putnam, 2000). وی همچنین، معتقد است اعتماد اجتماعی برای پاسخگویی به اشکال مختلف ایجاد سیاست‌ها، از قبیل: سیاست‌های گفتگو، رأی‌گیری، حمایت یک حزب سیاسی و مانند آنها مطرح شده است. به طور خلاصه مردمی که به دیگران اعتماد می‌کنند، شهروندان کاملاً خوبی هستند (Putnam, 2000: 137). از نظر وی اعتماد اجتماعی و هنجارهای متقابل به عنوان ضرورتی برای توسعه تعهد مدنی افراد مطرح شده است. شبکه‌های مشارکت مدنی در اجتماعات داوطلبانه جنبه‌های دیگر از شاخص‌های اساسی سرمایه اجتماعی است.

فوکویاما: یکی از نظریه پردازان مطرح سرمایه

فرض می‌کند: نظامی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و بوم‌شناختی (زیست - محیطی) که این بخش‌ها جدا از یکدیگر عمل نمی‌کنند و هر یک از آنها دارای کانون مهمی در درون مسأله امنیت و روشی برای تنظیم اولویت‌ها بوده، از طریق ارتباطات قوی به یکدیگر متصل هستند (بوزان، ۱۳۷۸: ۳۴). کار باری بوزان در توسعه مطالعات امنیت موجب شد تا او به عنوان هسته اصلی دیدگاهی قرار گیرد که به نام مکتب کپنهاگ شناخته شد. مفهوم امنیت اجتماعی برای نخستین بار و به مفهوم فنی کلمه توسط وی و افرادی چون: ال ویور و لمیتر مطرح گردید. براساس نظریات دانشمندان این مکتب، مهمترین اصلی که رویکرد امنیت اجتماعی بر آن دلالت دارد، بقا و دوام هر جامعه برای حفظ هویت آن است. این ویژگی به خصوص در مورد اجتماعاتی که فاقد دولت هستند، نمود بارزتری دارد و واکنش آنها به تهدیدات هویتی‌شان اهمیت افزون‌تری پیدا می‌کند (شریفی دیاز، ۱۳۸۴: ۸۵).

ب) اعتماد اجتماعی: مفهوم اعتماد اجتماعی در دیدگاه صاحب‌نظران جامعه‌شناسی جایگاه ویژه‌ای دارد. در رهیافت جامعه‌شناسی اعتماد اجتماعی به عنوان یکی از شاخص‌های اصلی سرمایه اجتماعی است (کلمن، ۱۳۷۷: ۴۵۶).

اعتماد اجتماعی از نگاه کارکردگرایان: از دیدگاه

این جامعه‌شناسان وقتی اعتماد و بی‌اعتمادی در نظام هنجاری و فرهنگی جای می‌گیرد، هر کدام کارکردها و کژکارکردهای مربوط به خود را دارند. فرهنگ اعتماد معمولاً افراد را به همکاری و وحدت سوق می‌دهد. کارآمدی فرهنگ اعتماد باید در برگزیده اصول و هنجارها با ضمانت اجرایی تشویقی، قابلیت اعتماد برانگیزاننده و موانع منع شده (تابوها) با ضمانت اجرایی

وضعیت‌های مختلف از گروه کر و تیم‌های ورزشی گرفته تا محل کار انجمن تشکیل می‌دهند تا بدین وسیله بیشتر اعتماد بورزند. از نظر او سرمایه اجتماعی (همان اعتماد) نقشی بسیار مهم در حیات سیاسی اقتصادی ایفا می‌کند (تاجبخش، ۱۳۸۴: ۵۸). او معتقد است که اعتماد اجتماعی متقابل یکی از پیشنیازهای فرهنگ مدنی و ایجاد دموکراسی پایدار محسوب می‌شود. همچنین، بخشی از نشانگان فرهنگی پایدار است که به بقای دموکراسی منجر می‌شود. اعتماد در ایجاد حس مشارکت و تعاون نقش مؤثری دارد و به مردم کمک می‌کند تا علایق و منافع خود را با امیال و علایق دیگران هماهنگ کنند و فرصت لازم در اختیار رهبران سیاسی قرار دهند تا اصلاحاتی انجام دهند و از همه مهمتر اینکه ارتباط و گفتگوها را میسر و مستحکم می‌کند (اینگلهارت، ۱۳۷۳: ۲۴). وی با استفاده از یافته‌های پیمایش‌های جهانی ارزش‌های این نظریه را مطرح می‌کند که در تعیین اعتماد در جامعه، مذهب بیش از توسعه اقتصادی نقش دارد. یافته‌های دیگر او بیانگر آن است که بالاترین سطح اعتماد را می‌توان در میان پیروان مذهب پروتستان و آیین کنفوسیوس و پایین‌ترین سطح را در میان مسلمانان و کاتولیک‌ها یافت (کاظمی پور، ۱۳۸۱: ۲۴).

پیشینه تحقیق

عنایت و همکاران (۱۳۹۱) بر اساس یافته‌های خود در مطالعه رابطه اعتماد اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در میان جوانان ۲۹ ساله ساکن شهرهای شیراز و یاسوج و ارزیابی تأثیر اعتماد و ابعاد آن بر ابعاد احساس امنیت اجتماعی نشان دادند که اعتماد اجتماعی و اعتماد نهادی، هر دو موجب افزایش میزان احساس امنیت اجتماعی پاسخگویان می‌شود، اما تأثیر ابعاد اعتماد بر همه ابعاد

اجتماعی است که معتقد است یکی از مفاهیم مفید در تبیین سرمایه اجتماعی شبکه اعتماد است. شبکه اعتماد عبارت است از گروهی که بر اساس اعتماد متقابل به یکدیگر از اطلاعات، هنجارها و ارزش‌های یکسانی در تبادلات فی مابین خود استفاده می‌کنند. از این رو، اعتماد متقابل نقش زیادی در تسهیل فرآیندها و کاهش هزینه‌های مربوط به این گونه تبادلات دارد. شبکه اعتماد می‌تواند بین افراد در یک گروه و یا بین گروه‌ها و سازمان‌های مختلف به وجود آید. فوکویاما معتقد است که قبل از ورود به هر سیستم تجاری یا اجتماعی باید اطلاعات کافی درباره شبکه‌های اعتماد موجود در آن سیستم و ویژگی‌های آن به دست آورد، زیرا اعتماد را پایه هر گونه مبادلات اقتصادی و اجتماعی می‌داند (علوی، ۱۳۸۰: ۳۴).

فوکویاما یکی دیگر از مفاهیم مفید در تبیین سرمایه اجتماعی را وارد شدن از طریق شعاع اعتماد می‌داند. او معتقد است همه گروه‌هایی که از مظهر سرمایه اجتماعی‌اند، دارای نوعی شعاع اعتمادند و به دیگر معنا حلقه‌ای از کسان در هر گروه موجود است که هنجارهای همکاری در میان آنها عمل می‌کند. اگر سرمایه اجتماعی گروه آثار خارجی مثبت تولید کند، شعاع اعتماد می‌تواند از خود گروه فراتر رود. همچنین، ممکن است شعاع اعتماد کوچکتر آن باشد که همه اعضای گروه را شامل شود (تاجبخش، ۱۳۸۴: ۱۷۱).

رونالد اینگلهارت: او معتقد است سرمایه اجتماعی فرهنگ اعتماد و مداراست که در آن شبکه‌های گسترده سازمان‌های داوطلبانه می‌روید. شبکه‌ها نتیجه اعتماد مردم به یکدیگرند، نه اینکه اعتماد محصول جانبی انجمن شدن مردم با یکدیگر باشد. مردمی که به یکدیگر اعتماد می‌ورزند، با یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند و در

ساروخانی و هاشم نژاد (۱۳۹۰) در بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی (و مؤلفه‌های آن) و احساس امنیت اجتماعی در جوانان ۲۹-۱۵ ساله شهر ساری که به روش پیمایشی و در بین ۱۱۸ نفر با پرسشنامه محقق ساخته انجام گردید، دریافتند بین مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی، روابط اجتماعی، انسجام اجتماعی با احساس امنیت اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد و در این میان، اعتماد اجتماعی نسبت به سایر متغیرها همبستگی بیشتری با احساس امنیت اجتماعی داراست.

نادری و همکاران (۱۳۸۹) در مطالعه رابطه بین احساس امنیت اجتماعی و سرمایه اجتماعی در چهار مؤلفه اصلی (اعتماد اجتماعی، روابط اجتماعی، مشارکت اجتماعی، انسجام اجتماعی) بوده که با استفاده از روش پیمایشی و ابزار پرسشنامه انجام گرفته است. نتایج این پژوهش گویای آن است که هر چه میزان سرمایه اجتماعی بیشتر باشد، میزان احساس امنیت نیز بیشتر خواهد بود. در تحلیل نهایی نیز شاخص اعتماد اجتماعی بیشترین همبستگی را با احساس امنیت نشان داده است.

خادمی (۱۳۸۷) نیز در بررسی عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی در بین جوانان شهر تهران که با هدف دستیابی به الگویی نسبتاً جامع از امنیت اجتماعی به روش پیمایشی انجام شده، دریافتند که امنیت اجتماعی خانواده‌ها در منطقه شمال شهر تهران به لحاظ خصوصیات منطقه سکونت، بالا بودن سطح تحصیلات، داشتن مشاغل رده بالا و برخورداری از وضعیت رفاهی بهتر از منطقه جنوب شهر تهران بیشتر است. همچنین در حالت کلی امنیت اجتماعی مردان بیشتر از زنان است.

گروسی و همکاران (۱۳۸۶) با بررسی رابطه اعتماد اجتماعی و احساس امنیت در بین دانشجویان دانشگاه آزاد دریافتند دانشجویانی که از گروه‌های قومی متفاوت

احساس امنیت یکسان نیست. تأثیر اعتماد نهادی بر احساس امنیت سیاسی تقریباً پنج برابر تأثیر اعتماد تعمیم یافته است، اما در مقابل، تأثیر آن بر میزان احساس امنیت عمومی به همان اندازه اعتماد تعمیم یافته است. بنابراین، امنیت مفهومی چند بعدی است و همه ابعاد آن تحت تأثیر متغیرها و عوامل یکسانی قرار ندارند.

نیازی و همکاران (۱۳۹۰) در تحقیقی رابطه بین اعتماد اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی را در بین زنان مناطق شمال و جنوب شهر تهران بررسی نمودند. در این پژوهش برای سنجش سرمایه اجتماعی از مؤلفه‌های اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی، مشارکت اجتماعی و آگاهی اجتماعی و گویه‌هایی برای سنجش اعتماد اجتماعی استفاده شده است. یافته‌های تحقیق وجود همبستگی معنادار بین دو سرمایه اجتماعی و احساس امنیت را در بین زنان مناطق شمال و جنوب نشان می‌دهد. همچنین نتایج حاصل بیانگر آن است که با افزایش میزان سرمایه اجتماعی زنان احساس امنیت اجتماعی نیز افزایش می‌یابد.

ذاکری همامانه و همکاران (۱۳۹۱) در بررسی سرمایه اجتماعی و میزان احساس امنیت اجتماعی در شهر یزد، احساس امنیت را در دوازده بعد جانی، مالی، اقتصادی، شغلی، اخلاقی، فرهنگی، عاطفی، احساسی، فکری، حقوقی، قضایی و نوامیس، و سرمایه اجتماعی را در سه بعد اصلی اعتماد اجتماعی، شبکه اجتماعی و هنجار اجتماعی مورد توجه قرار دادند. یافته‌های این پژوهش، بیانگر همبستگی مستقیم و معنادار سرمایه اجتماعی و ابعاد سه‌گانه آن با احساس امنیت است. میانگین نمره‌های ابعاد احساس امنیت نشان می‌دهد که بعد احساس امنیت نوامیس، بیشترین مقدار و بعد احساس امنیت فرهنگی کمترین مقدار را داراست.

کرده‌اند. همچنین، برخورداری از پشتیبانی مردم و برخورداری از حمایت خانواده و دوستان نقش بیشتری در تأمین امنیت شهروندان دارد و برخورداری از پلیسی توانمند در مرتبه بعد قرار می‌گیرد.

جکسون (۲۰۰۶) در بررسی امنیت اجتماعی و پایبندی به قواعد غیر رسمی نتیجه می‌گیرد که تصورات از انسجام اجتماعی، اعتماد و کنترل اجتماعی غیر رسمی و تفسیرها از ارزش‌ها، هنجارها و اخلاقیات مردم تشکیل دهنده اجتماع، درست به همان اندازه تفاسیر مربوط به پنجره‌های شکسته و عدم امنیت در شکل دادن به تصور مخاطره نقش دارند، زیرا سبب نقض اعتمادی می‌شوند که انتظارات منفی را پنهان نگه می‌دارند و به احساس ناامنی می‌انجامند.

چارچوب نظری

با توجه به مبانی و دیدگاه‌های نظری مطرح شده، می‌توان احساس امنیت را به عنوان مجموعه‌ای متشکل از چهار بعد در نظر گرفت که هر بعد به گونه‌ای مجزا و هم در قالب یک مجموعه بر اعتماد اجتماعی و ابعاد تعیین شده برای آن در این پژوهش تأثیر می‌گذارد. بنابراین، احساس امنیت به عنوان متغیر اصلی در چهار سطح: احساس امنیت قضایی، احساس امنیت سیاسی، احساس امنیت اقتصادی و احساس امنیت عمومی بررسی می‌شود. با پیچیده‌تر شدن زندگی اجتماعی، بعد احساسی امنیت از بعد عینی آن مهمتر شده است، زیرا آنچه رفتار و اعمال آدمی را تحت تأثیر قرار می‌دهد، همان احساس امنیت یا احساس در امان بودن است (کلاهیجان، ۱۳۸۴: ۱۴۱). ابعاد چهارگانه احساس امنیت فضایی را ایجاد می‌کند که فرد بتواند در سایه اعتماد اجتماعی گسترش یافته در سطح جامعه با انگیزه و تلاش بیشتری به کار و فعالیت پردازد. در واقع اعتماد اجتماعی برخاسته از احساس امنیت بر کلیه ابعاد زندگی

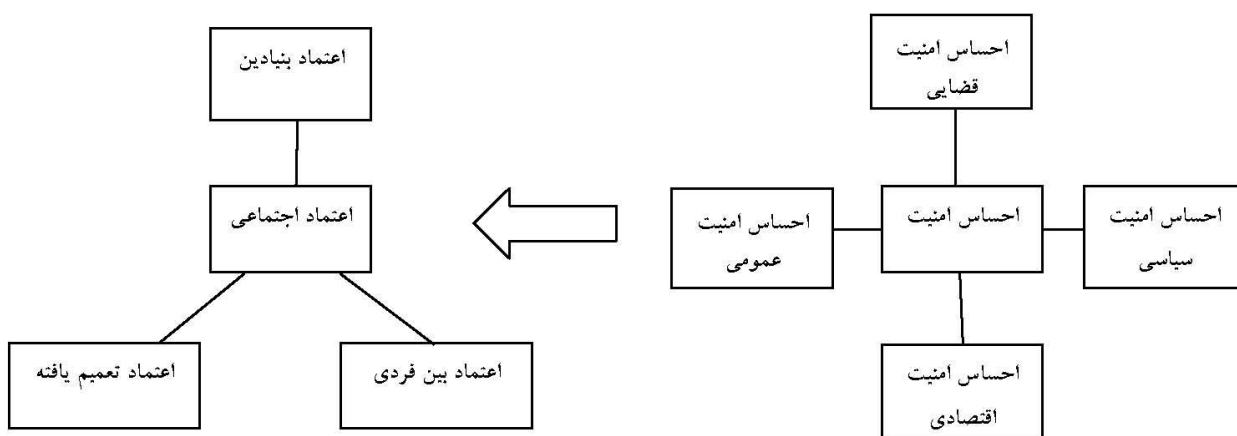
هستند، احساس امنیت مشابهی ندارند، همچنانکه دختران متعلق به گروه‌های درآمدی متفاوت، از نظر میزان احساس امنیت با یکدیگر تفاوت معناداری دارند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد تنها اعتماد بین شخصی پاسخگویان؛ یعنی اعتماد به افراد خاص و نزدیک که روزانه با آنها در تعامل هستند، بر سطح امنیت اجتماعی آنها تأثیر دارد و سطح درونی و سطح کلان اعتماد اجتماعی؛ یعنی اعتماد بنیادین و اعتماد عام در این میان تأثیرگذار نبوده است.

نتایج پژوهش نجیبی ربیعی (۱۳۸۴) در بررسی عوامل مؤثر بر میزان احساس امنیت با تأکید بر سرمایه نشان می‌دهد که دو سوم از افراد مورد مطالعه در حد متوسطی احساس امنیت دارند. افرادی که سرمایه اجتماعی بیشتری دارند، احساس امنیت بیشتری دارند. همچنین، افرادی که سرمایه فرهنگی یا اقتصادی بیشتری دارند احساس کمتری دارند. به عبارت دیگر، در میان اقشار نخبه جامعه و صاحبان سرمایه اقتصادی احساس امنیت کمتر است. براساس یافته‌های به دست آمده از این تحقیق به نظر می‌رسد که ناامنی در ابعاد جانی و مالی مشکل عمده شهروندان است.

مرکز افکار سنجی دانشجویان (۱۳۸۲) در بررسی میزان احساس امنیت اجتماعی از دیدگاه شهروندان تهرانی، احساس امنیت را با استفاده از معرف‌های مختلفی سنجیده است. در این تحقیق مفهوم احساس امنیت با معرف‌های ارزیابی از میزان بروز جرایم در جامعه، ارزیابی از احتمال کمک مردم در صورت تهدیدات امنیتی، ارزیابی از عملکرد دستگاه‌های تأمین کننده امنیت در جامعه، به ویژه قوه قضاییه و نیروی انتظامی و ارزیابی از عوامل تامین کننده و شرایط و موقعیت‌های مخاطره آمیز سنجیده شده است. نتایج تحقیق نشان داده است که ۶۰ درصد از ساکنان شهر تهران میزان امنیت این شهر را کم و بسیار کم ارزیابی

انسان تأثیرگذار بوده، بی‌اعتمادی ناشی از آن موجب اختلال در نظم اجتماعی و جریان کنش اعضای جامعه

می‌شود.

نمودار ۱- مدل نظری بررسی رابطه احساس امنیت و اعتماد اجتماعی

روش پژوهش

این تحقیق از نوع پیمایشی است. بنابراین، از پرسشنامه استاندارد مک‌الیس (۱۹۹۵) با انجام اصلاحاتی متناسب با جامعه ایران به منظور سنجش اعتماد بین فردی و پرسشنامه‌ای محقق ساخته برای گردآوری اطلاعات استفاده شده است. برای هر کدام از متغیرها سؤال‌هایی

در طیف لیکرت طراحی گردید. برای به دست آوردن اعتبار صوری (محتوایی) از نظرهای صاحب‌نظران و برای بررسی روایی از آلفای کرونباخ استفاده شد. تعداد سؤال‌هایی که برای هر متغیر در نظر گرفته شده و مقدار آلفای کرونباخ متغیرهای تحقیق در جدول زیر آورده شده است:

جدول ۱- مقدار ضریب آلفای کرونباخ برای متغیرهای تحقیق

متغیرهای تحقیق	تعداد گویه‌ها	میزان پایایی
احساس امنیت سیاسی	۷	۰/۷۵
احساس امنیت عمومی	۶	۰/۸۲
احساس امنیت اقتصادی	۷	۰/۸۰
احساس امنیت قضایی	۶	۰/۸۸
اعتماد بنیادین	۶	۰/۷۹
اعتماد بین فردی	۷	۰/۷۲
اعتماد تعمیم یافته	۷	۰/۸۸

در نظر گرفته شده برای سنجش آن عبارتند از: امنیت شغلی، تمایل به سرمایه‌گذاری، بهره‌مندی از درآمد کافی و نگرانی و امید نسبت به بهبود اقتصادی. احساس امنیت سیاسی عبارت است از: نوعی ذهنیت و جهت‌گیری روانی مثبت شهروندان نسبت به عدم تضییع حق آزادی بیان اندیشه توسط دولت و سازمان‌های سیاسی و اینکه احساس کنند می‌توانند آزادانه در فعالیت‌های سیاسی مشارکت داشته باشند (حیدری و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۳۶). به همین منظور، شاخص‌های آزادی‌های مدنی، هماهنگی مسئولان کشور، ثبات سیاسی در شهر، انتقادپذیری حکومت، توجه به خواسته‌ها و نیازهای مردم از سوی مسئولان در نظر گرفته شد. احساس امنیت قضایی به معنای احساس ایمنی و مصون ماندن فرد از هر گونه تعرض، تجاوز، ارباب و تهدید نسبت به جان، مال، ناموس، آزادی و شرف و به طور کلی تمامی حقوق قانونی و مشروع اوست (همان: ۶۸). وجود قوانین عادلانه، مجازات و برخورد با متخلفان و احساس مسئولیت قضات و دستگاه قضا از شاخص‌های این بعد احساس امنیت در این پژوهش هستند و در نهایت احساس امنیت عمومی که به آسیب‌های اجتماعی و بالاخص جرایم نظر دارد و تابع ارزش‌های حاکمیت است که توسط دولت تثبیت می‌گردد. شاخص‌هایی از قبیل: مزاحمت‌های ارادل و اوباش، احساس نگرانی از مخاطرات مالی نظیر سرقت و میزان بی‌بند و باری و تعرض در شهر، برای سنجش این بعد احساس امنیت در نظر گرفته شدند.

متغیر وابسته نیز اعتماد اجتماعی است که در سه بعد در نظر گرفته شده: ۱- اعتماد بنیادین؛ ۲- اعتماد بین فردی؛ ۳- اعتماد تعمیم یافته. اعتماد بنیادین نگرشی است که فرد نسبت به خود و دنیای پیرامون خود دارد و موجب تقویت این احساس می‌شود که افراد و امور دنیا قابل اعتماد و دارای ثبات و استمرار هستند. اریک

جامعه آماری این تحقیق کلیه افراد بالای هجده سال ساکن شهر کرمانشاه هستند که طبق سرشماری سال ۹۰ جمعیت آنها در حدود ۷۰۰ هزار نفر بوده است. بنابراین، با توجه به حجم جامعه آماری، روش نمونه‌گیری این تحقیق نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای است که در آن ابتدا از میان مناطق نمونه‌گیری و از هر منطقه بزرگ مناطق کوچکتری انتخاب شده است. نهایتاً کار به انتخاب نمونه‌ای از خانوارها و استفاده از روشی برای انتخاب افراد و خانوارهای منتخب ختم می‌شود. در این پژوهش، مناطق شهرداری کرمانشاه براساس قیمت زمین و برخورداری از امکانات و پایگاه منزلتی به سه گروه مرفه، متوسط و غیر مرفه تقسیم شدند. در مرحله بعد چند منطقه انتخاب و از هر منطقه چند ناحیه و سپس با توجه به موقعیت جغرافیایی و به صورت تصادفی محله‌هایی به عنوان بلوک از این نواحی انتخاب شدند و سپس در هر منطقه از هر ۱۰۰ منزل به یکی مراجعه نموده و پرسشنامه تکمیل گردید. برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شد که در نتیجه ۳۹۰ نفر تعیین شدند.

متغیرهای تحقیق و تعاریف عملیاتی آنها

متغیر مستقل در این تحقیق احساس امنیت است که در چهار بعد: ۱- احساس امنیت سیاسی؛ ۲- احساس امنیت اقتصادی؛ ۳- احساس امنیت عمومی؛ ۴- احساس امنیت قضایی در نظر گرفته شد. احساس امنیت اقتصادی عبارت است از برقراری نظم بین روابط اساسی، تهیه مایحتاج معیشتی انسان؛ یعنی برقراری منابع اولیه، تولید، توزیع، کار و درآمد اعضای جامعه به طوری که لوازم و نیازهای ضروری آنها تأمین شود و آنها از این جهت خود را در خطر احساس نکنند و کمبود یا فقدان نیازهای اولیه زندگی آرامش و آسایش آنها را بر هم نزنند (صادقیان، ۱۳۸۲: ۶۷). گویه‌ها و شاخص‌های

مورد استفاده، ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چند متغیری و تحلیل مسیر است.

یافته‌های تحقیق

یافته‌های توصیفی: بر اساس یافته‌های تحقیق، ۲۱۰ نفر از پاسخگویان؛ یعنی ۵۴ درصد آنها را مردان تشکیل می‌دادند و ۴۶ درصد دیگر زنان بودند. از نظر وضعیت تأهل تنها ۲۸ درصد افراد مورد مطالعه متأهل بودند. همچنین، گروه سنی ۴۳-۳۱ ساله با ۳۵/۵ درصد بیشترین و گروه سنی ۵۷ ساله به بالا با ۱۲ درصد کمترین درصد فراوانی افراد مورد مطالعه را تشکیل می‌دادند. میانگین سنی پاسخگویان نیز ۴۰ سال بوده است. سطح تحصیلات بیشتر پاسخگویان؛ یعنی ۳۰/۵ درصد را لیسانس و زیر دیپلم با ۱۲ درصد کمترین میزان فراوانی را داشته است و در مجموع در حدود ۶۵ درصد افراد دارای تحصیلات دانشگاهی فوق دیپلم و بالاتر هستند. از نظر وضعیت اشتغال نیز شغل آزاد با ۲۶ درصد بیشترین فراوانی و دانشجو بودن با ۱۶ درصد کمترین فراوانی را در بین افراد مورد مطالعه به خود اختصاص دادند. در نهایت، از نظر میزان درآمد، بیشترین فراوانی به گروه ۵۰۰-۹۰۰ هزار تومان در ماه با مقدار ۲۷ درصد و کمترین فراوانی به گروه ۱۳۰۰۰۰۰-۱۷۰۰۰۰۰ تومان در ماه با ۱۴ درصد فراوانی اختصاص داشت.

یافته‌های استنباطی: در تحقیق حاضر به منظور تأیید

یا رد فرضیات و تعیین نوع همبستگی و میزان درجه رابطه بین صفات، از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. نتایج آزمون همبستگی به طور خلاصه در جدول زیر آورده شده است:

اریکسون، روانکاو نامدار معتقد است این اعتماد، محصول فرآیندهای دوره نوزادی است. اگر دیگران نیازهای اصلی و مادی و عاطفی نوزاد را تأمین کنند، حس اعتماد در کودک به وجود می‌آید، اما عدم تأمین این نیازها، سبب می‌شود نوعی بی‌اعتمادی نسبت به جهان، به‌ویژه در روابط شخصی به وجود آید (گیدنز، ۱۳۷۸: ۲۳). خوش بینی به آینده، نگران نبودن از وجود نابرابری‌های اجتماعی و احساس اثربخشی سیاست‌ها از شاخص‌های تعیین شده اعتماد بنیادین در این پژوهش هستند. اعتماد بین فردی در روابط چهره به چهره معنا پیدا می‌کند و بسیاری از موانع ارتباطی را برطرف می‌سازد و تعاملات میان دوستان، خویشاوندان، همسایگان، همکاران و ... را در بر می‌گیرد. در واقع، اعتماد بین فردی در روابط اجتماعی توسعه می‌یابد و تقویت می‌شود (پاتنام، ۱۳۸۰: ۲۹۳). به منظور سنجش این بعد اعتماد از پرسشنامه اعتماد بین فردی مک‌الیستر (۱۹۹۵) با اصلاحاتی متناسب با جامعه ایران و شاخص‌های دیگری چون یکسانی ظاهر و باطن افراد، محتاط بودن در روابط اجتماعی استفاده گردید. اعتماد تعمیم یافته که در جوامع بزرگتر و پیچیده‌تر ضروری است، شعاع اعتماد را از نزدیکان و اطرافیان فراتر برده، موجب تعاملات گسترده‌تر در سطح جامعه می‌شود. موضوع این اعتماد، مشاغل و حرفه‌ها و نیز موقعیت‌های اجتماعی است که افراد بیشتر با آنها سروکار دارند (پاتنام، ۱۳۸۰: ۲۹۳). شاخص‌های تجربی صداقت، صراحت مسئولان، تمایلات همکاری جویانه و اطمینان از عملکرد اصناف و گروه‌های شغلی نیز برای سنجش اعتماد تعمیم یافته استفاده قرار شدند.

در این تحقیق، تجزیه و تحلیل آماری به کمک نرم‌افزار SPSS انجام گردیده است. تکنیک‌های آماری

جدول ۲- ضرایب همبستگی پیرسون برای متغیرهای تحقیق

مقدار معناداری	مقدار ضریب همبستگی	متغیر وابسته	متغیر مستقل
۰/۰۴	۰/۱۲۳	اعتماد بنیادین	احساس امنیت اقتصادی
۰/۰۰۰	۰/۴۴۲	اعتماد بین فردی	
۰/۰۰۰	۰/۱۷۸	اعتماد تعمیم یافته	
۰/۰۱	۰/۲۴۷	اعتماد اجتماعی (کل)	
۰/۰۰۰	۰/۱۳	اعتماد بنیادین	احساس امنیت سیاسی
۰/۰۰۰	۰/۲۴۷	اعتماد بین فردی	
۰/۰۰۰	۰/۲۵	اعتماد تعمیم یافته	
۰/۰۰۰	۰/۲۰۹	اعتماد اجتماعی (کل)	
۰/۰۲	۰/۱۵۳	اعتماد بنیادین	احساس امنیت عمومی
۰/۰۰۰	۰/۲۰۵	اعتماد بین فردی	
۰/۰۱	۰/۰۵	اعتماد تعمیم یافته	
۰/۰۲	۰/۱۳	اعتماد اجتماعی (کل)	
۰/۰۱۰	۰/۰۷۴	اعتماد بنیادین	احساس امنیت قضایی
۰/۰۰۰	۰/۲۷۶	اعتماد بین فردی	
۰/۰۰۰	۰/۲۲۱	اعتماد تعمیم یافته	
۰/۰۰۰	۰/۱۹	اعتماد اجتماعی (کل)	
۰/۰۰۹	۰/۱۹	اعتماد اجتماعی (کل)	احساس امنیت اجتماعی (کل)

فردی اشاره کرد؛ به گونه‌ای که مقدار همبستگی بین ابعاد احساس امنیت و اعتماد بین فردی بیش از ۰/۲ است و در نهایت، احساس امنیت اجتماعی (کل) با مقدار ۰/۱۹ همبستگی مثبتی با اعتماد اجتماعی (کل) نشان می‌دهد.

رگرسیون چند متغیری: در بخش قبل رابطه متغیرها و ابعاد آن بررسی شد، اما از آنجا که رابطه دو به دو و عوامل بدون تأثیر عوامل دیگر در علوم اجتماعی و رفتاری به دلیل ماهیت موضوع آنها که انسان و کنش‌های انسانی است، امری تقریباً ناممکن است و اغلب متغیرهای مستقل متعددی وجود دارند که هر کدام از آنها سهمی در پیش بینی متغیر وابسته دارند، در این

با توجه به جدول بالا متوجه می‌شویم که در تمامی فرضیات همبستگی معنادار و مثبت بین متغیرهای مستقل و وابسته تحقیق دیده می‌شود. در بین متغیرهای تحقیق، متغیر احساس امنیت اقتصادی و اعتماد بین فردی با مقدار ۰/۴۴۲ بیشترین همبستگی را دارا بوده‌اند. احساس امنیت اقتصادی در مجموع مقادیر اعتماد اجتماعی (کل) نسبت به سایر ابعاد احساس امنیت، همبستگی بیشتری را با اعتماد اجتماعی کل نشان می‌دهد. در مقابل، بین متغیرهای احساس امنیت اجتماعی قضایی و اعتماد بنیادین با مقدار ۰/۰۷۴ کمترین همبستگی وجود دارد. از دیگر نتایج جدول به دست آمده می‌توان به همبستگی قوی احساس امنیت اجتماعی در همه ابعاد با اعتماد بین

است که اجازه می‌دهد نمره یک فرد در یک متغیر را براساس نمره‌های او در چندین متغیر دیگر پیش‌بینی کنیم.

قسمت به بررسی تأثیر عوامل مؤثر بر اعتماد اجتماعی توأمآ و یکجا می‌پردازیم. بنابراین، با استفاده از رگرسیون چند متغیری تأثیر متغیرهای مستقل بر اعتماد اجتماعی بررسی خواهد شد. رگرسیون چند متغیری روش آماری

جدول ۳- رگرسیون چند متغیره برای تبیین اعتماد اجتماعی

شاخص‌های آماری	ضریب همبستگی چندگانه	ضریب تعیین	سطح معناداری
مقادیر	۰/۵۶۸	۰/۳۲۲	۰/۰۰۰

نشان‌دهنده همبستگی قوی بین متغیرهاست. بنابراین براساس جدول بالا، مقدار معناداری به دست آمده قابلیت تعمیم به جامعه آماری را دارد.

بر اساس اطلاعات جدول ۳ می‌توان دریافت که میزان همبستگی متغیرهای مستقل وارد شده در مدل با متغیر وابسته (اعتماد اجتماعی) ۰/۵۶۸ است که

جدول ۳- میزان ضرایب معادله رگرسیون چند متغیره اعتماد اجتماعی

متغیرها	ضرایب استاندارد		مقدار آزمون t	سطح معناداری
	نشده	شده		
مقدار ثابت	۱/۱۸۶	-	۴/۶۲۶	۰/۰۰۰
احساس امنیت سیاسی	۰/۱۴۴	۰/۱۴۹	۲/۵۷۰	۰/۰۰۱
احساس امنیت اقتصادی	۰/۲۱۲	۰/۲۱۱	۲/۵۱۶	۰/۰۰۰
احساس امنیت عمومی	۰/۱۲۸	۰/۱۶۴	۲/۲۷۶	۰/۰۲۴
احساس امنیت قضایی	۱/۱۸۲	۰/۱۸۵	۲/۳۰۵	۰/۰۰۰

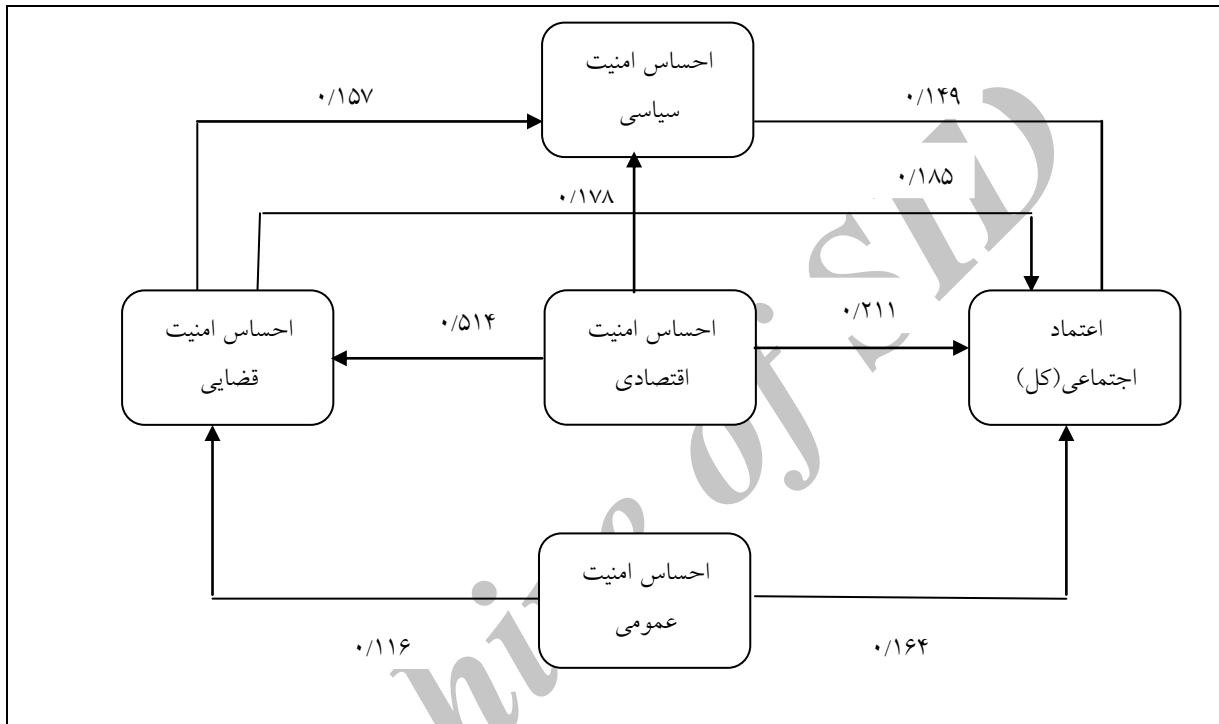
که با افزایش یک واحد در میزان احساس امنیت اقتصادی، میزان اعتماد اجتماعی ۲۱۱ واحد افزایش می‌یابد. به همین ترتیب، متغیرهای احساس امنیت قضایی با مقدار بتای ۰/۱۸۵، احساس امنیت عمومی با مقدار ۰/۱۶۴ و احساس امنیت سیاسی با مقدار ۰/۱۴۹ پس از احساس امنیت اقتصادی به ترتیب بیشترین سهم را در تبیین میزان اعتماد اجتماعی (کل) دارا هستند.

تحلیل مسیر: تحلیل مسیر تکنیکی است که

شاخص‌های آماری برای متغیرهای درون معادله مانند ضریب رگرسیون (B) برای نمره‌های خام و بتا برای نمره‌های استاندارد شده آزمون t را می‌توان در جدول بالا ملاحظه کرد. با توجه به جدول ملاحظه می‌شود که متغیر احساس امنیت اقتصادی با مقدار بتای ۰/۲۱۱ بیشترین تأثیر را بر اعتماد اجتماعی داشته است، علامت مثبت ضریب این متغیر بیانگر تأثیر مستقیم آن بر اعتماد اجتماعی است و معنای ۰/۲۱۱ نیز بدین صورت است

استوار است. در جدول ۲، تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته آورده شده است. با توجه به نتایج به دست آمده در جدول رگرسیون دیاگرام تحلیل مسیر را می‌توان بدین صورت ترسیم نمود:

همبستگی میان متغیرهای مستقل و وابسته را در قالب تأثیر مستقیم و غیرمستقیم بیان می‌کند. تکنیک تحلیل مسیر بر پایه مجموعه‌ای از تحلیل رگرسیون چندگانه و براساس فرض ارتباط بین متغیرهای مستقل و وابسته

نمودار ۲- دیاگرام تحلیل مسیر

جدول ۵- اثر مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته

متغیر	اثر مستقیم	اثر غیر مستقیم
احساس امنیت سیاسی	۰/۱۴۹	-
احساس امنیت قضایی	۰/۱۸۵	$(۰/۱۴۹)(۰/۱۵۷) = ۰/۰۲۳$
احساس امنیت عمومی	۰/۱۶۴	$(۰/۱۸۵)(۰/۱۱۶) + (۰/۱۴۹)(۰/۱۵۷) = ۰/۰۲۴$
احساس امنیت اقتصادی	۰/۲۱۱	$(۰/۱۸۵)(۰/۱۷۸) + (۰/۱۴۹)(۰/۱۵۷) + (۰/۵۱۴) + (۰/۵۱۴) = ۰/۱۳۳$

احساس امنیت سیاسی با کمترین اثر مستقیم بر اعتماد اجتماعی هیچ گونه اثر غیر مستقیمی بر سایر متغیرها نداشته است.

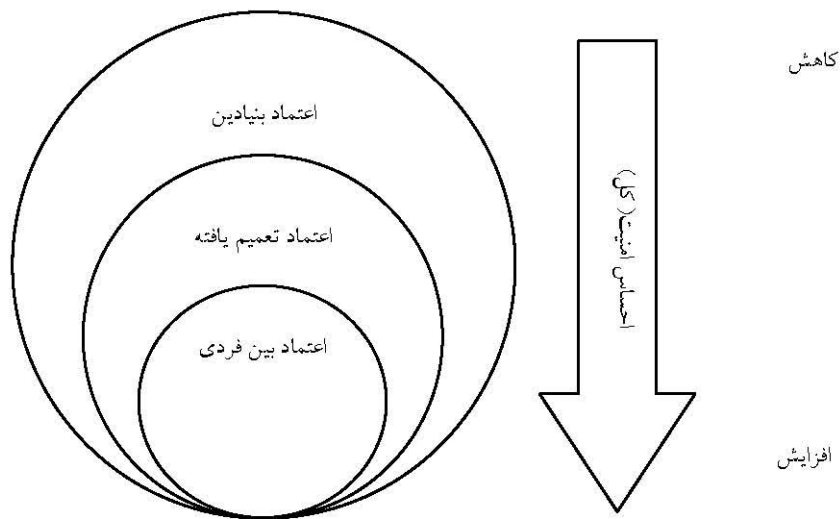
با توجه به نمودار تحلیل مسیر، متغیر احساس امنیت اقتصادی بیشترین اثر مستقیم و نیز اثر غیر مستقیم را بر میزان اعتماد اجتماعی دارد. از سوی دیگر، متغیر

نتیجه‌گیری و تحلیل نظری یافته‌های تحقیق

احساس امنیت اساساً مقوله‌ای ذهنی- عینی است و ارتباط مستقیم با ذهنیت و ادراک افراد از آسیب پذیری و تهدیدات دارد. همچنین، نقش امنیت بر حیات فردی و اجتماعی بسیار پیچیده‌تر از آن است که بیشتر انتظار می‌رفت، زیرا دارای ابعاد گسترده و زوایای پنهان و آشکار بسیاری است. احساس ناامنی از خود ناامنی مهمتر است؛ مثلاً وقوع جرم ممکن است تنها چند نفر قربانی داشته باشد، در صورتی که همین حادثه باعث ایجاد رعب و وحشت و ناامنی در میان تعداد زیادی از افراد می‌شود. این تحقیق با هدف بررسی رابطه بین احساس امنیت و اعتماد اجتماعی در بین ساکنان شهر کرمانشاه انجام گرفت. یافته‌های تحقیق بیانگر وجود همبستگی بین احساس امنیت و اعتماد اجتماعی در بین ساکنان شهر کرمانشاه است. نتایج تحقیقات نیازی و همکاران (۱۳۹۰)، ساروخانی و هاشمی‌نژاد (۱۳۹۰)، نجیبی ربیعی (۱۳۸۴) و ذاکری ماهانه و همکاران (۱۳۹۱) نیز بیانگر و موید همین مطلب است. با توجه به مقادیر ضریب همبستگی، بیشترین همبستگی بین احساس امنیت اقتصادی و اعتماد اجتماعی مشاهده گردید؛ بدین معنا که هر چه احساس امنیت اقتصادی در حد پایین‌تری باشد، به همان میزان از اعتماد اجتماعی شهروندان کاسته می‌شود. همچنین، بر اساس دیاگرام تحلیل مسیر نیز احساس امنیت اقتصادی بیشترین تأثیر مستقیم را بر میزان اعتماد اجتماعی داشته است. سایر متغیرها نیز به صورت مستقیم بر اعتماد اجتماعی تأثیر مستقیم داشته‌اند. و در نهایت بر اساس رگرسیون چند متغیری میزان همبستگی متغیرهای مستقل وارد شده در مدل با متغیر وابسته (اعتماد اجتماعی) ۰/۵۶۸ است که نشان دهنده همبستگی قوی بین متغیرهاست. از بین ابعاد اعتماد اجتماعی، اعتماد بین فردی که در برگیرنده اعتماد به اطرافیان، آشنایان و نزدیکان است، با میانگین ۰/۳۴۶

در مقدار همبستگی نسبت به دیگر ابعاد اعتماد اجتماعی بیشترین همبستگی را با ابعاد احساس امنیت اجتماعی دارد و پس از آن اعتماد تعمیم یافته با میانگین ۰/۱۵۹ و سپس اعتماد بنیادین با میانگین ۰/۱۰۶ در مقدار همبستگی، به ترتیب کمترین میزان همبستگی را با ابعاد احساس امنیت نشان می‌دهد. پژوهش گروسی و همکاران (۱۳۸۶) نیز بر تأثیر بیشتر اعتماد بین فردی بر سطح امنیت اجتماعی تأکید دارد همچنین، نتایج پژوهش نادری و همکاران (۱۳۸۹) موید همبستگی بیشتر اعتماد اجتماعی در میان سایر ابعاد سرمایه اجتماعی با احساس امنیت اجتماعی است. جکسون (۲۰۰۶) نیز بر رابطه مستقیم اعتماد اجتماعی غیر رسمی و امنیت تأکید کرده است. با توجه به جدول ضرایب همبستگی (جدول ۲) و مقادیر احساس امنیت و اعتماد اجتماعی در هر سه بعد آن که نشان دهنده مقدار بیشتر همبستگی احساس امنیت در بعد بین فردی نسبت به بعد تعمیم یافته و همچنین، مقدار بیشتر همبستگی احساس امنیت در بعد تعمیم یافته نسبت به بعد بنیادین در تمامی ابعاد احساس امنیت (بجز احساس امنیت عمومی) است و با توجه به اینکه اعتماد بنیادین به نگرش فرد نسبت به جهان پیرامون اشاره دارد، می‌توان از یافته‌های این تحقیق نتیجه گرفت که هر چه دایره اعتماد اجتماعی گسترش یافته، احساس امنیت در شهروندان کرمانشاه کاهش یافته است (نمودار ۳). به عبارت دیگر با کاهش احساس امنیت فرد دایره اعتماد اجتماعی او نسبت به دیگران محدودتر می‌شود. اگرچه یافته‌های تحقیق به طور کلی همبستگی متغیرهای تحقیق را نشان می‌دهد، در مجموع به نظر می‌رسد وجود و گسترش احساس امنیت در کلیت جامعه آثار مثبتی دارد که یکی از آنها افزایش میزان اعتماد اجتماعی است. پس می‌توان گفت تضعیف احساس امنیت زمینه‌ای برای افزایش بی‌اعتمادی اجتماعی فراهم می‌کند.

نمودار ۳- همبستگی ابعاد اعتماد اجتماعی و احساس امنیت (کل)

پیشنهادها

از آنجا که موضوع امنیت دارای زوایای پنهان و ابعاد گسترده‌ای است و عناصر ذهنی و عینی در کنار یکدیگر احساس امنیت را تحقق می‌بخشند، لذا در نظر گرفتن احساس امنیت به عنوان موضوعی اجتماعی و چند وجهی لازم و ضروری است که در این راستا پیشنهادها زیر به منظور تقویت احساس امنیت و اعتماد اجتماعی در سطح خرد ارائه می‌گردد:

۱- بر اساس یافته‌های پژوهش، احساس امنیت اقتصادی بیشترین همبستگی را با اعتماد اجتماعی دارا بود. در این زمینه فراهم نمودن شرایط عینی، همچون: اشتغال، توزیع عادلانه‌تر امکانات جامعه، کاهش شکاف‌های درآمد و توجه به وضع معیشتی مردم؛ به ویژه در بخش‌های محروم شهری می‌تواند احساس ناامنی اقتصادی شهروندان را کاهش دهد. توجه به نقش بازاریان و اصناف در این زمینه نیز حائز اهمیت است.

نظارت و کنترل بر فضای اقتصادی بازار و ایجاد ثبات در قیمت‌ها می‌تواند موجب آرامش و احساس امنیت اقتصادی مردم گردد. همچنین، فراهم نمودن زمینه‌های بالندگی و رشد برای سرمایه‌گذاران در فعالیت‌های تولیدی و اقتصادی نیز می‌تواند احساس امنیت اقتصادی را در اقشار طبقات بالای جامعه فزونی داده، علاوه بر رونق اقتصادی، اعتماد اجتماعی آنان را نیز افزایش دهد. ۲- در این تحقیق احساس امنیت عمومی از دیگر ابعاد احساس امنیت مؤثر بر اعتماد اجتماعی بوده است. گسترش امنیت عمومی در گرو ایجاد و فعالیت هسته‌های مردمی قابل پیشگیری است. هدف اصلی از تشکیل هسته‌های پیشگیری و حفاظت اجتماعی، افزایش ضریب امنیت موجود در محلات و جامعه است. با استفاده از ظرفیت‌های موجود در جامعه، هسته‌های پیشگیری مردمی در ارتقای مشارکت‌های مدنی و مردمی می‌تواند نقش مهمی را ایفا نماید. لازمه تشکیل چنین

کلمه نخبگان در مسائل اصولی و فهم مشترک از قواعد تصمیم‌گیری، منافع و مصالح ملی و اهداف اصلی و ماهوی در نظام‌های سیاسی نقطه عزیمت تأمین سیاسی و روانی شهروندان و در نهایت افزایش کیفیت زندگی مادی و معنوی در یک جامعه است. در این زمینه، توصیه رهبر فرزانه انقلاب به نخبگان سیاسی مبنی بر ضرورت صیانت از امنیت سیاسی و روانی مردم به منظور جلوگیری از احتمال رواج قضاوت‌های غیرمنصفانه درباره عملکرد مسئولان نیز حائز اهمیت است.

۴- با توجه به نقش احساس امنیت قضایی بر اعتماد اجتماعی، نیاز به بروزرسانی قوانین نظامات و مقررات از موارد بسیار مهم است که می‌تواند در این زمینه بسیار کارساز باشد. کاهش قوانین تبعیض آمیز علیه زنان، پیگیری سریع مسائل و پرونده‌های قضایی و حقوقی مردم در دادگاه‌ها، از دیگر اقدامات مؤثر در این زمینه است. به طور کلی، امروزه نظام حقوقی کشور ما نیازمند ساماندهی مبانی خویش، به ویژه در زمینه حمایت از حقا و آزادی‌های شهروندی است. اهمیت این اصل به ویژه در ارتباط آن با اصل احساس امنیت قضایی بیشتر نمود می‌یابد.

منابع

اینگلهارت، رونالد. (۱۳۷۳). «تحول فرهنگی در جوامع پیشرفته صنعتی»، ترجمه مریم وتر، تهران: انتشارات کویر.

باباخانی، فرهاد. (۱۳۸۹). «بررسی عوامل مؤثر بر احساس امنیت با تأکید بر نقش پلیس»، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، ش ۲۱، صص ۱۸۳-۱۸۴

هسته‌هایی، ارائه آموزش‌هایی در قالب هسته‌های پیشگیری در محلات و جامعه توسط مسئولان ذی ربط است. ضروری است که هسته‌های مردمی با به کارگیری افراد نخبه و متخصص و نظارت همگانی در تمام زمینه‌ها توسط خود مردم و گسترش و توسعه فرهنگ پیشگیری از وقوع جرم و گسترش فرهنگ حقوقی در سطح جامعه فعالیت کنند. این امر باعث رشد امنیت در جامعه و کاهش بزهکاری و در نتیجه بهبود وضعیت جامعه می‌شود. همکاری خانواده‌ها و به خصوص والدین در زمینه ارتقای امنیت در محلات، یکی از نیازهای اساسی جامعه است که این امر با کمک هسته‌های مردمی پیشگیری آسانتر می‌شود. متأسفانه در جامعه کنونی، عواملی همچون: خلوت بودن خیابان‌ها در برخی از ساعات روز، بی‌تفاوتی همسایه‌ها نسبت به اموال یکدیگر و همچنین، خلأ حضور مأموران نیروی انتظامی زمینه ایجاد جرم را برای افراد خاطی فراهم می‌کند. هسته‌های مردمی با شناسایی نقاط بحران و مسیرهای بحرانی جرم و پیگیری جرایم افتاده در مناطق بحرانی محلات، می‌توانند به میزان در خور توجهی در کاهش جرم و جنایت مؤثر واقع شوند.

۳- احساس امنیت سیاسی از دیگر ابعاد تأثیرگذار احساس امنیت بر اعتماد اجتماعی در این پژوهش بود. در این راستا باید زمینه‌های مشارکت فعال مردم در امور سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی را فراهم نمود. فراهم نمودن شرایط لازم جهت حضور تشکل‌ها و گروه‌های اجتماعی به منظور تحکیم روابط اجتماعی و ارتباط بیشتر مردم با مسئولان جامعه موجب ایجاد احساس امنیت سیاسی و روانی بیشتر و در نتیجه، افزایش اعتماد اجتماعی در جامعه می‌گردد. وحدت

۱۹۹. ذاکری هامانه، راضیه. افشانی، علیرضا. عسکری ندوشن، عباس. (۱۳۹۱). «بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و میزان احساس امنیت در شهر یزد»، *مجله جامعه شناسی ایران*، ش ۳، صص ۸۳-۱۱۰.
- زتومکا، پیوتر. (۱۳۸۴). «اعتماد، یک نظریه جامعه شناختی»، ترجمه فاطمه گلابی، تبریز: ناشر مترجم، چاپ اول.
- شریفی دیاز، مسعود. (۱۳۸۴). «بررسی اقتدارگرایی و عوامل موثر بر آن با تأکید بر احساس امنیت»، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی دانشکده ادبیات و علوم انسانی.
- صادقیان، سید جلال. (۱۳۸۲). «درآمدی بر امنیت و ابعاد و گستره آن»، *فصلنامه دانش انتظامی*، ش ۱۶، صص ۵۴-۷۵.
- عنایت، حلیمه و همکاران. (۱۳۹۱). «مطالعه رابطه اعتماد اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در میان جوانان ۱۵ تا ۲۹ سال ساکن شهرهای شیراز و یاسوج»، *فصلنامه جامعه شناسی کاربردی*، سال بیست و سوم، ش ۴۵، صص ۸۱-۱۰۴.
- علوی، بابک. (۱۳۸۰). «نقش سرمایه اجتماعی در توسعه»، *ماهنامه تدبیر*، دوره ۱۲ ش ۱۱۶.
- غفاری، غلامرضا. (۱۳۸۳). «اعتماد اجتماعی در ایران: تحلیل یافته‌های پیمایش ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان»، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، دفتر طرح های ملی.
- کاظمی پور، عبدالمحمد. (۱۳۸۱). «سرمایه اجتماعی در ایران»، تهران: انتشارات طرح های ملی، چاپ اول.
- بوزان، باری. (۱۳۷۸). *مردم، دولت‌ها و هراس*، ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- تاجبخش، کیان. (۱۳۸۴). *سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه*، تهران: نشر شیرازه.
- پاتنام، رابرت. (۱۳۸۰). «دموکراسی و سنت های مدنی»، ترجمه محمد تقی دلفروز، تهران: نشر روزنامه سلام.
- چلبی، مسعود و مبارکی محمد. (۱۳۸۴). «تحلیل رابطه سرمایه اجتماعی و جرم در سطح خرد و کلان»، *مجله جامعه شناسی ایران*، دوره ششم، ش ۲.
- چلبی، مسعود. (۱۳۷۵). «جامعه شناسی نظم»، تهران: نشر نی.
- حاجیانی، ابراهیم. (۱۳۸۴). «چارچوب روش شناختی برای بررسی احساس امنیت»، *فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی*، تهران: انتشارات معاونت اجتماعی ناجا.
- حیدری، اله رحم. عنایت، حلیمه. موحد، مجید. (۱۲۹۰). «جهانی شدن فرهنگ و احساس امنیت سیاسی (مطالعه موردی جوانان شهر شیراز)»، *فصلنامه رهنامه سیاستگذاری*، ش ۴، صص ۱۲۵-۱۵۶.
- خادمی، علی. (۱۳۸۷). «بررسی عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی (مطالعه تجربی جوانان شهر تهران)»، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران دانشکده علوم اجتماعی.
- دفتر طرح های ملی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. (۱۳۸۲). «پیمایش ملی ارزش‌ها و نگرش های ایرانیان»، موج دوم.

(۱۳۸۴). «بررسی سرمایه اجتماعی و عوامل مؤثر بر شکل‌گیری آن در شهر تهران»، مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره ششم، ش ۴ زمستان، صص ۵۹-۹۱.

نجیبی ربیعی، مریم. (۱۳۸۴). «بررسی عوامل مؤثر بر میزان احساس امنیت با تأکید بر سرمایه اجتماعی»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی دانشکده علوم اجتماعی.

نوروزی، فیض‌الله و فولادی سپهر، سارا. (۱۳۸۸). «بررسی احساس امنیت اجتماعی زنان ۱۵-۲۹ ساله شهر تهران و عوامل مؤثر بر آن» فصلنامه راهبرد، سال هجدهم، ش ۵۳، صص ۱۲۹-۱۵۹. نیازی، محسن. شقایب مقدم، الهام. شادفر، یاسمن. (۱۳۹۰). «بررسی رابطه بین میزان سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در بین زنان مناطق شمال (۲ و ۱) و جنوب شهر (۲۰ و ۱۹) تهران»، فصلنامه جامعه‌شناسی مطالعات جوانان، سال دوم، شماره سوم، صص ۱۳۱-۱۶۰.

Helen, T (2003), *The possibility of social security in An insecure society*. Ageing societies, New sociology 6th conference of European sociological Association 23rd - 26th. September 2003, Murica, Spain European social policy Research Network steam. Wednesday, September 24th: poverty, social Exclusion & social security. Tuula. Helen@kela.Fi.

Jackson, Jonathan (2006) *Introducing Fear of Crime to Risk Research*. Risk Analysis. Vol. 26, No.1, Pp.253- 64.

Jalava, Jane (2003), *From norms to trust: The Luthmannian Connevtion between Trust and system*, University of Helsinki, sage publication, London.

Putnam, R. (2000), *Bowling Alone*. The collaps and Revial of American community New York.

کلاهچیان، محمود. (۱۳۸۴). «راهکارهای تحقق امنیت اجتماعی»، مجموعه مقالات و سخنرانی‌های همایش امنیت اجتماعی، جلد اول، تهران: معاونت اجتماعی ناجا.

کلمن، جیمز. (۱۳۷۷). *بنیاد نظریه اجتماعی*، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.

گروسی، سعیده. میرزایی، جلال. شاه‌رخی، احسان. (۱۳۸۶). «بررسی رابطه اعتماد اجتماعی و احساس امنیت» مطالعه موردی دانشجویان دختر دانشگاه آزاد واحد جیرفت»، فصلنامه دانش

انتظامی، سال نهم، ش ۲، صص ۲۶-۳۹. گیدنز، آنتونی. (۱۳۷۷). «پیامدهای مدرنیته»، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: نشر مرکز.

_____. (۱۳۷۸). «تجدد و تشخیص»، ترجمه ناصر موفقیان، تهران: نشر نی.

لاپتن، دبورا. (۱۳۸۰). «بیم و مدرنیزاسیون تأملی»، ترجمه مریم رفعت‌جاه، فصلنامه فلسفی ارغنون، ش ۱۸، صص ۲۹۳-۳۱۶.

مرکز افکار سنجی دانشجویان. (۱۳۸۲). *بررسی میزان احساس امنیت اجتماعی از دیدگاه شهروندان تهرانی*، تهران: مرکز افکار سنجی دانشجویان ایران.

نادری، حمدالله. جاهد، محمد علی. شیرزاده، مهین دخت. (۱۳۸۹). «بررسی رابطه احساس امنیت اجتماعی و سرمایه اجتماعی» مطالعه موردی شهر اردبیل»، فصلنامه مطالعات اجتماعی، ش ۱۲، صص ۵۹-۸۷.

ناطق پور، محمد جواد و فیروز آبادی سید احمد.